

DFÆL·bladet

Medlemsblad for Dansk Forening for Ældre Lystfartøjer

Nr. 95 marts 2008

DFÆL kalder til generalforsamling
Mal fribordet med linoliemaling
Helsingørjolle i kuling på Køge Bugt

Når fribordet får linoliemaling

Sådan sliber, spartler og maler du dit fribord på traditionel vis med linolieprodukter.

Af Simon Bordal Hansen

I sidste nummer af DFÆL-bladet skrev jeg om mine erfaringer med jernmønje som primer i træbåde. Denne gang handler det om fribordet, og hvordan man kan bruge linolieprodukter til det. Jeg begyndte selv at bruge linoliemaling på min båd, fordi mange års fejlbehandling af tidligere ejere med alkydmaling og hård spartelmasse havde givet massive problemer med bobler i malingen og afskalninger. Sådan blir det, når fugten ikke kan komme ud. Det kan den til gengæld, når båden er linolie-malet. Og et af de gode resultater er, at der ikke er nogen afskalninger på hverken fribord eller bund mere. Båden er bygget af lærk på eg i krael.

Køb en god slibemaskine

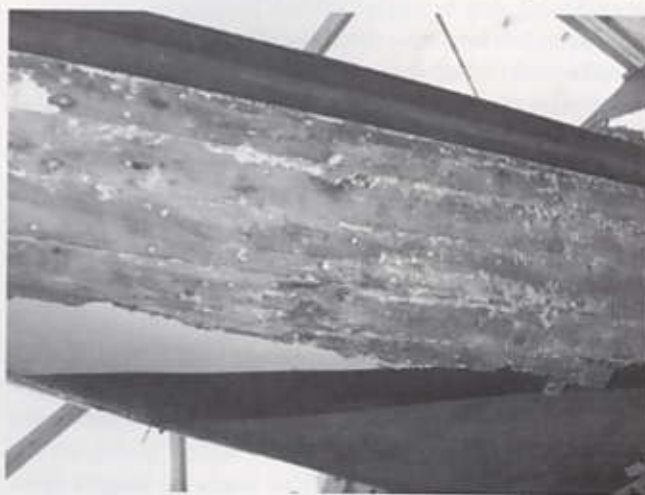
I løbet af sæsonen bliver malingen slidt så meget, at der skal et nyt lag på til næste sæson. Det gælder uanset om malingen er lavet af linolie eller af alkydolie. Men inden du går i gang med at slibe og male, skal du have fjernet eventuelle olie- og sæberester fra fribordet. Det er salmiakvand velegnet til.

Bland tredobbelt salmiakspiritus ned i vand – og ikke omvendt – i forholdet 1 del salmiak til 10 dele vand. Tør så de malede flader grundigt af med en godt opvredet klud, som skylles i salmiakvandet med jævne mellemrum.

Så er malingen klar til at blive slebet. En god rystepudser eller excentersliber er velegnet til formålet. For begge gælder, at der er betydelig forskel på at arbejde med en billig Kina-maskine eller en håndværkermaskine som f.eks. Festo, Makita eller Metabo. Jeg brugte selv en billigere 125 mm Bosch, hvor lejerne stod af efter to år. Som erstatning

købte jeg en noget dyrere Metabo med 150 mm skive, og forskellen var overvældende, både på grund af skivernes størrelse og maskinens slibekvalitet. Køber man slibeskiverne i byggemarkedets håndværkerafdeling, kan man få æsker med mange skiver i, og slipper for at betale urimeligt meget for 5 skiver i et flot paphylster.

Matslibningen er, som navnet siger, til for at gøre overfladen mat. Det er derfor ikke en slibning, der skal jævne store uregelmæssigheder ud. Et finere papir er velegnet. Slib et kvadrat ad gangen, størrelsen skal være, så du kan nå ud i hjørnerne uden at flytte dig. Flyt maskinen på langs, diagonalt og lodret på samme kvadrat, sørg for at du ikke lader maskinen stå og køre samme sted. Lad maskinen og slibepapiret gøre arbejdet, pres den ikke hårdt ind mod den malede flade. Tjek ind i mellem, hvor meget maling,

Fribordet bliver skrabet ren for gammel maling

der har sat sig i slibeskiven. På excentersliberens runde skiver og rystepudserens firkantede samler der sig ofte små klatter af maling, og dem kan man med lidt held vrikke af med en kniv. Ellers må papiret skiftes. Regn med at bruge en del slibepapir. 10-20 skiver for at matslibe fribordet på en ældre 30-fods sejlbad er ikke ualmindeligt.

Spartle revner og ujævnheder

Der er formentlig en del mindre og måske lidt større sprækker eller revner i fribordet. Nogle af dem kan spartles ud, andre skal ikke spartles. På en kravelbygget båd, er der ofte sprækker mellem nogle af bordene. Især hvis båden gennem mange år har fået disse revner spartlet op med hård spartelmasse. Når bådens fugtighedsgrad stiger efter søsætningen, vil disse sprækker oftest lukke sig, men det kan de jo ikke, hvis der er en hård masse mellem dem. I stedet går det ud over træet langs bordenes kanter. Over tid skades kanten og bliver en smule flosset og blød. Behovet for spartelmasse vokser, og en ond cirkel er for alvor i gang.

Den klinkbyggede båd kan have torkerevner i bordene. Hvis revnerne er lange og går gennem nogle af klinkerne (nitterne), kan der blive behov for at udskifte bordet på dette stykke. Men ellers gælder samme regel – fyld ikke revnerne op med hård spartelmasse. De fleste lukker sig, når båden er kommet i vandet.

Sprækkerne mellem bordene på den kravelbyggede båd venter du med at fylde ud, indtil du er lidt tættere på søsætningen. Brug almindelig linoliekit til det ca. 14 dage før søsætningen og følg op med den sidste maling af fribordet.

Der kan være mindre tørkesprækker i bordene, og dem skal man ikke fylde op med spartelmasse. De vil nemlig lukke sig, når båden bliver fugtig igen. Man skal blot male hen over dem, og kan evt. tætnede dem midlertidigt med kit før søsætningen. Kittet presses i så fald ud, når revnen lukker sig, og bare rolig: kittet når ikke at hærde på så kort tid.

Til gengæld vil der ofte være en del små ujævnheder efter stød og slag fra sæsonens oplevelser. Her kan man spartle op med en traditionel oliespartelfarve. Den er nem

at lave selv og er enkel at påføre. Et meget flot resultat får man, hvis man spartler hele fribordet op og matsliber, når spartelmassen er tør. Masse, som er kommet i åbne sprækker mellem bordene, kratter man ud med en kniv eller lignende, inden spartelfarven tørrer op.

Bland din egen spartelfarve

Oliespartelfarven laves af slemmet kridt, også kaldet forgylderkridt, vand og linoliefernis (kogt linolie) tilsat tørrelse. Du kan også i stedet for den kogte linolie bruge en linolie maling i samme farve som fribordet.

Først blandes 2 dele kridt med lidt vand, konsistensen skal være som stiv grød efter nogen tids omrøring. Pas på med ikke komme for meget vand i fra starten. I en anden beholder blandes 1 del kridt med lidt linoliefernis tilsat tørrelse (max 5 % tørrelse). Konsistens som stiv grød. Bland de to kridtblandinger grundigt sammen – blandingen bliver en smule blødere, end hver af de to var. Så er spartelfarven færdig og kan trækkes på bordene med en gummispartel.

På billederne ser du først den gråhvide spartelfarve på et fribord, der her er grundet med mørkerøde jernmøje. Dette fribord har været helt renskrabet, og derfor er der betydelig flere ujævnheder i det, end ved en almindelig matslibning af det malede fribord, hvor der sjældent er behov for at spartle hele fribordet op som på billederne, men blot de få steder, hvor der er synlige ujævnheder. Alligevel illustrerer billederne jo ganske godt, hvordan spartelfarven arter sig. Efter matslibningen på nederste billede er kun en brokdel af spartelfarven tilbage, og overfladen er blevet silkeglat jævn. Mellem det øverste og 2. øverste bord har spartelfarven fyldt revnen ud, og her skal der krattes ud, inden der males.

Bland zinkhvidt i malingen

Fribordet står nu matslebet, og ujævnhederne er spartlet ud med oliespartelfarve. Der er enkelte revner mellem bordene, og de vil sandsynligvis blive lidt større, efterhånden som vi kommer tættere på søsætningen.

Du bruger en almindelig hvid linolie maling, som forstærkes med lidt ekstra zinkhvidt. Til en liter maling bruges en tube kunstnerolie maling, zinkhvidt. En almindelig

Her er den hjemmeblandede oliespartelfarve trukket ud over bordene. Det sker med en gummispartel. Er der kommet spartelfarve i revner mellem bordene, skræbes den ud.

hvid består af to pigmenter, 80 % titanhvidt og 20 % zinkhvidt. Zinkhvidt gør malingen lidt hårdere. Det er nemmest at presse tuben indhold ud i en lille skål, og så røre den op med en smule maling eller kogt linolie. Når det hele er blevet jævnt, kan det hældes i maling, som så røres godt om. Linoliemaling skal være lavet på kogt linolie. Det er meget vigtigt. Du kan også få linoliemaling, som er lavet på rå eller koldpresset linolie, men den kan ikke holde til vores brug.

Lær at male med ringpensel

At male med linoliemaling er noget ganske andet end andre malingstyper. Vigtigst af alt er, at malingen trækkes så meget ud over fladen, som muligt. Det er en helt anden teknik, end når man maler med alkyd- eller plastikmaling. Til linoliemalingen bruger vi en stiv ringpensel af god kvalitet. Aldrig en blød pensel af den type, som normalt bruges til alkyd- eller plastikmaling.

Dyp spidsen af penslen – og kun spidsen, måske 5 mm – i malingen, og træk det så ud over fladen. Mal først vandrette strøg, træk så malingen ud med lodrette strøg, og slut af med en vandret omgang igen. Alt sammen på det samme ene penseldyp.

Sorg for, at der ikke er nogen tykke overlap af maling mellem det, du lige har malet, og det, du skal til at male. Fyld endelig ikke huller og revner op med malingen, for det kan man ikke. Så hærder malingen nemlig bare på overfladen, og det indenunder bliver en rynket, voksagtig masse, som ikke har nogen styrke.

Du vil hurtigt opdage, at malingen trods dine anstrengelser for at trække den godt ud, dækker overfladen fint. Også selv om forbruget er ganske lille.

Penselstrøgene ses mere tydeligt end i en moderne alkyd- eller akrylmaling. Sådan er det bare. Du lærer efterhånden at få så jævn en flade som muligt. Linoliemaling fortyndes ikke – skal det endelig gøres, bruger man lidt koldpresset linolie og aldrig terpentin. Så terpentin er bandlyst, og det kan du glæde dig over. Så slipper du for de meget giftige dampe fra den.

Mal roligt hele fribordet. Du opdager, at fladen ikke tørrer på samme måde som med alkyd- eller akrylmaling. Du kan faktisk »rette« i det du har malet for en time siden, uden at der sker noget ved det. Er der revner mellem nogle af bordene, skal du male ind i revnerne, men ikke så de fyldes med maling. Det gælder i stedet om at male træet inde i revnen. Så suger det nemlig ikke olien ud af det kit, som du senere skal fylde i revnerne.

Første strygning

Når du er færdig, stiller du bare penslen i et lille glas med linolie. Der kan penslen stå til næste gang, du skal male.

Bådens revner skal behandles forsigtigt

Efter et par dage er malingen hærdet. Det gør den med en kombination af varme, luft og lys. Man kan godt gå langt ned i temperatur, og så alligevel få malingen til at hærdede.

Den hærdede maling ser blank ud, og du kan male direkte oven på den. Fremgangsmåden er den samme. Normalt skal du efter matslibningen male to gange. Det første lag påføres, og når det er hærdet og søsætningen nærmer sig, fyldes revner mellem bordene med kit, og så giver du båden det andet lag linolie-maling.

Men måske får du lyst til at lave et særlig flot resultat, og vælger at male i alt tre lag med en oliespartling imellem. I så fald spartler du hele det malede fribord med oliespartelfarve efter det første lag linolie-maling er hærdet. Når spartelfarven er tørret helt op, sliber du det med et finere papir, f.eks. 220 korn. Du vil opdage, at kun forsvindende lidt spartelfarve bliver siddende på båden. Det er kun tegn på, at dit fribord er blevet meget jævnt. Støvsug og tør meget grundigt af, så du får fjernet slibestøvet helt.

Fjorten dage før søsætningen er det tid til at fylde revnerne mellem bordene med linoliekit (køber du færdigblandet på byggemarkedet). Til det kan du bruge en hård plastspartel eller en af hårdt træ. Men ikke metal, så risikerer du at ridse malingen. Når revnerne er fyldt, kører du hen over dem med en negl eller bunden af en teske, så kitoverfladen bliver helt glat og buer indad. Så vil den rette sig ud, når revnen presses lidt sammen efter søsætningen. Tør bordene grundigt af med let og hurtig hånd og en blød bomuldsklud, så du får »kitsloret« væk fra det malede fribord. Det er et tyndt slør af kridt og linolie, og det kan ses på det færdige resultat, hvis du bare har malet hen over »sloret«.

Et par dage efter kitningen har den dannet hinde, og så kan du male fribordet for sidste gang. Her gælder samme regel: træk malingen godt ud med penslen, lad være med at dække evt. »pletter« med tyk maling!

Når fribordet er hærdet op, står det flot og blankt. Glæd

Saxon gøres klar til søsætning

dig over det, for i løbet af sæsonen vil det blive en del mere mat at se på. Det skyldes, at linolie-malingen kridter i overfladen. Så når din båd kommer på land igen, vil den se mere mat og patineret ud, end de alkydmalende både. Til gengæld kan du glæde dig over, at maling der bobler op og slipper er et overstået kapitel. Rent bortset fra, at du har sparet både penge og miljø.

Du kan læse mere om mit arbejde med linolie-maling på bådens hjemmeside, www.klassiskebaade.dk, klik på »Saxon«.